

СОВЕТ ХЕРЭЭЖЕННЕРГЕ АЛДАР!

Бүгү чурттарның пролетарийлері. каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нің Дээди Советинин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

№ 58 (11556)

1981 чылдың март 8, воскресенье

1925 чылда үздүрүлгөттөгөн

Өртөз 2 көп.

СОВЕТ ХЕРЭЭЖЕННЕРГЕ

Эргим херээннер!

Бистик алдарлыг ажил-ишчилеривис, илеривис, кадаларымыс, угба-дүң-маларымыс болгаш уругларымыс!

Бүгү делегейиниң ажилчы херээннериниң интернационалчы эп-сеткил каттыштырылганын хуну—Делегейиниң херээннер хуну Март 8-биле силерге чүрөткн ханызындан изиг байыр чедирип тур бис!

Амгы байырлаа—онза өөрүнчү болгаш байырладыг. СЭКП-ниң XXVI съездиниң чаа доозулган. Совет улустун төөгүлүг чедиишкиннерин, партияның бузулбас чаңгыс экин, массалар-биле оң чарылбас харылаанын ол көргүскөн. Эш Л. И. Брежневтин илеткелинде совет ички дугайында, экономиканы болгаш култураны улам ыңай хөгжүдөр. Чер кырынга тайынчы камгалаар болгаш быжыглар дугайында тууш херэс ылылар хүлээп алган. Леонид Ильич Брежнев баштаан СЭКП Төп Комитетин болгаш сырый каттышкан совет кижилер бүүрүлгөниң амыктыын болгаш амыктыг шынарын бедилер дээш, мамнала болгаш хумагалал дээш, беш чылдың онадаларын хуусаа ботиндо күөсидир дээш чарышта идеяйлиг кирип турар.

Социалистик нийтилерди мурнунга херээннериниң ачы-азары аажок үлүг. Советтериниң эрге-чагыргазы дээш херээннер эр улус-биле нады демикешкен, индустриянык кайгамчыктыг үлүг бүүрүлгөлери туушкан, советтериниң болгаш колхозтарны тургусчуп келген. Фашизмге уур дайынның надыг-дошкун чылдарында совет патриотчу херээннер уган-бодалынын өндүр чаагайын, эрес-дидинин болгаш мадырлынын, күш-ажылыг эрес-шудурун көргүскөн. Фронтуне чоруткан ашактарын болгаш оолдарын солааш, херээннер чурт дугайында, дайылажыг турар армия дугайында саягыш-чарашкынарның хемчээл чок улуг аар үргүзгөн боттарына алганнар. Совет херээннериниң күш-ажылыг болгаш дайынчы эрес-мадыр чоруун Төрзүн чурт каман-даа улгас!

Дайын соодагы натап тургузушкунга, кур черлерини шингээди алгырыга, чурттуң эконоимикти күчү-шыдаын быжыгларынга, оң эртеминик болгаш културазын чечектелишкинине, өзүп турар салгалды кижизидеринге совет херээннериниң салышкынны партиа бедил-биле үнелеп турар. Беш муң херээннерге Социалист Күш-ажылыг Маадыр белин атты тымыс-кан, а чээрби чеди херээннерге ону ий даппыр тымыс-кан. Бистик хей националдыг чуртувустуң ийи миллион амыг херээннериниң өрдөнөр болгаш мадырлар-биле демделгээ.

Совет херээннериниң хей-ниитичи болгаш политиктиг идеяйлиги, нийтилерди болгаш күрүчүн эргелде башкараарыга оларның кирижигези улгайып турар. Ленинниң партиянык хураалында дөрт миллион чартыктан амыг, партиянык XXVI съездиниң делегаттарының аразында 1329 херээннер бар. Миллион амыг херээннер улусчу депутаттарга соңгуткан, он-он муң херээн-

женер бүүрүлгөлери, албан черлерин удуртуп, партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларын баштап турар.

Ада-чуртуң чаагай чоруунга сорук кирген күш-ажылыңар, мога-шылап чок хей-ниитичи ажил-чоруулганар дээш, силерге чүрөткн ханызындан өөрүп четтиривис, эргим хундүлүг херээннер!

Иелерниң болгаш бичи чаштарны камгалаары — амыдыралдың совет хей-ниитичи онзагай чүүлү, социалисттик нийтилердиң хойлузу болуп турар. Херээннер кижиниң саягыш-сеткилин бунаны, чүрээниң чылыгы болгаш байлаа совет өг-бүлени чечетелдир чырыдып турар. Күрүчүңиз чаагай шаңчалдарын херээннерге тургузуп берген. «Маадыр-ие» деп хундүлүг атты 305 муң херээннер чоргаарал-биле дилеп чоруу. Иениң мадырлыг чоруу дээш, амы-төлүңерни кадык-шыраң, күш-ажылыг ынак, амыдыралга өөрүшкүлүг, коммунизмин херээнге бердинген кылдыр кижизидип турарыңар дээш силерге саягыш-сеткилдиң ханызындан өөрүп четтиривис, эргим хундүлүг херээннер!

Иелерниң болгаш чаш уругларның дугайында партияның болгаш Совет күрүчүнүн улам күштелген саягыш салышкынны СЭКП-ниң XXVI съездиниң документтеринде айткан. Үрө-түңөлдиг күш-ажылыг кылырыңа, амы-төлүң кижизидеринге, өөрениринге болгаш дыштанырыңа, култураның байланырын налбаа-биле ажылаарыңа чаа аргалары херээннер ап турар.

Совет Эвилели тайбының болгаш улустар аразында найыралдык политиканы шийтирер болгаш чайгылыш чок чорууду, боо-чепсетки эңдерге бүүрүлгөн солаштыр дээш, бүү күрүчүңер-биле дең эргелиг, бот-боттарыңа амыктыг нады амылдажыла дээш туржуп турар. Бистик чаңгыс ада-чуртчу херээннеривис социалисттик еске чурттарның херээннери-биле демнешип алгаш, тайбың болгаш хосталга дээш, хамаарыш чорук болгаш социал-депшиг дээш демиселчилерниң мурнуку одурунда туржуп турар. Термоядролуг дайынның хунжалгышыны өртөмчөй ырында тайбың хунуңу наман-даа дугуларас дээринге олор быжыгы-биле бүүрүлүп турар.

Эргим херээннер! Март 8-тиң байырлагы-биле бүгү чурт силерге байыр чедирип тур! Күш-ажылыг, өөрдилгеге, чогадылгага чаа-чаа чедиишкиннериң, чаагай надышылды, астыкеникти, өг-бүлени чаагай чорукту силерге кү-тедизис! Бэ каскы хундерде ышкаш силерге чечетерни болгаш наткы-хулум-зургуңу көзүңер белекке берип туруңу!

Коммунизмин идеяйлиг тургузучулары — совет херээннерге алдар! Бүгү делегейиниң ажилчы херээннеринге изиг байыр! Бистик социалисттик уруг Төрзүн чуртувус быжыгып, чечектелип турзун! Коммунизм дегерезин!

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИН КОММУНИСТИК ПАРТИАЗЫНЫН ТӨП КОМИТЕДИ

А. Зайцев биле С.Б. Уйуңуңиң «Март 8» деп фотомонтажы.

ПАРТИАНЫН СОРУК КИИРИКЧИ СӨЗҮ

Тываның ажилчы чоннары СЭКП-ниң XXVI съездинин ажилын эй-еке улуг сонугуура-биле хайгарар турганнар. Оон ажалда турган хүнеринде республиканың партия организацияларын масса-политиктиг калбак ажалды чоруткан. Бүүрүлгө, албан организация чедеринге, советтерге хей саягыш хураалдар болгаш митинглер, өөрдилгө черлерин болгаш школаларга байырыг шутум чыксаалары, кластар кичээлдери болуула. Ол бүгү чүүлдерге ажилчы чоннар, аныктар болгаш сургуулар төрөк Коммунист партиянык иштик болгаш дагышкы политиканың изин-биле дөткн турарын илередиң, улустун чаагай чоруу дээш, бүгү делегей тайбын камгалаар болгаш чаварлышкыны ханмалары дээш, хун бүүрүнү могаг чок ажилы дээш аажок өөрүп четтирени илередиң турганнар. Съездинин ажалдап турган хүнеринде республиканың хоорайларында болгаш район-нарында, күш-ажылыг коллективтеринге 1136 митингтер, хураалдар, бөсөөлөр бооп, оларга 80 муң амыг кижик киришкен болгаш олардан 3516 кижик сөс ап чүве чуттаалар.

Лекторлар, политинформаторлар, агитаторлар, илеткелчилер СЭКП-ниң XXVI съездине партия Төп Комитетинин Отчет илеткелинде түнөлдөрүн болгаш айтышкыларын, «1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үлө ССРЭ-ниң эконоимик болгаш социал хөгжүлгөсүнүн кол утла-нышкыны» чедиптиг тайылбырлап, партияны салгай сорулгаларын күөсидер талаш-биле ажилчы чоннарын мурнуңа сорулгаларын тодарадып турганнар. СЭКП хоорому, райкомнарын, паркомна-

ры февраль 27-де чаңгыс дай политиктиг эрттирген болгаш аяа партия, совет, профэвилел, комсомол, ажил-агай ажалдакчылары эй-еке идеяйлиг-биле киришкен. Каз-Хем, Танды, Барыш-Хемчик районнарга съездинин материалдарын пропагандалап, тайылбырлаар талаш-биле ажил эй надыкыг чорутуула. Ол районнарга лекторлар, политинформаторлар болгаш агитаторларын семинарлары болуула. Семинарларга СЭКП райкомнарын секретарлары съездинин материалдарыга холбаштыр илеткелдерин кылганнар.

Партиянык комсомол болгаш эконоимик өөрдилгө системаларын ажилында XXVI съездинин материалдарын ханмалары-биле өөренирине улуг кичээлгэ сазынып турар. Күш-ажылыг коллективтерде съездинин материалдарын амыдырал-биле сырый холбаа, ажил-херектиң эу-биле өөренип көрүп турар. СЭКП-ниң Бий-Хем райкому пропагандистерин бөлүктөр эрттирген. Амыг үлө ол районун политиктиг болгаш эконоимик бүүрүлгө школаларында база семинарларда СЭКП-ниң XXVI съездинин материалдарын диктантчылар тайылбырлап, өөрдилгө турар. Ол районун эи хоонуң пропагандаистерин бирээш И. А. Беспалов кичээлдерин эи бедик деңгээлге, ханым-биле эрттирп турарын демделгээр херек. Амыдырал хандыргалынын бүүрүлгө төгөлгөсүнүн даарыкчылары СЭКП-ниң XXVI съездинин эш Л. И. Брежневтин илеткелин, СЭКП-ниң делегей чорутуп турар политиканың дугайында кезээге холбаштыр ол пропагандистин бөсөд-

ама улуг сонугуура-биле диктанттар. «Тыва кобальт» комбинаттың паркому партия организацияларын секторларын СЭКП-ниң XXVI съездинин материалдарын өөренип дугайында айттыг талаш-биле чүвө хураалын эрттирген. Комбинаттың шектеринде, суурну алаан организация черлеринде, школаларында съездинин материалдарын өөренип кичээлдер доктаамал чоруп турар.

Партияга болгаш Ленинге, коммунизмиң тургузушкунга совет улустуң чедиишкиннерге тураскааткан массалык күш култура болгаш спорт хемчеглери, агитаторларын комментерти, бот-тымыгы уран чүүдүлү кирижкелериниң көрүлүлери, кинофильмдер Тываның бүүрүлгө чуртук чыгыр черлеринге болуула. Коммунист партияга тураскааткан темалыг кезээлде култура бажынарыга болгаш клубтарга болган. Ак-Довурак хоорайны чуртукчалары съездинин ажалдан турган хүнеринде хаак крөвзиге идеяйлиг киришкелер, Дагду хоорайнык хожкыялдуу хол бөмбүчүлери, шыр-портучулары боттарынын чыгыш чор туртууларына белгиз эрге-мержелин көргүскөннөр бүүрүлгө мурнакчыларын сөлдү алаа улуг көдүрүшкүңүз бооп эркен.

Съездинин ажиттынар хүнүнде республиканың ажал хей мурнакчы коллективтери, съезд мурнуңуң социалист нармыжын мурнакчылары СЭКП-ниң XXVI съездинин, партия обкомунга болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелине, партия райкомнарыга болгаш райкукомнарга боттарынын

күш-ажылы чедиишкиннерин дугайында рапортыны кылган. Бүүрүлгө черлериниң 62 коллективтери, 406 сектери, бригадалары, фермалары, 7124 мурнакчылар 1981 чылдың баштагы ийи айларының болгаш бирги кварталының план-инг даалгаларын съездинин ажиттынар хүнүгө чедир чедиишкинниң күөсүскөннөр. Күш-ажылы коллективтер болгаш мурнакчылар-даа съездинин шийтирлерин амыдыралга чедиишкинниң күөсүскөннөр чүткүдүн илередиң, боттарыны боткең хулааларына ап турарлар. Чижээ, «Чоураа» совет хоотун хойжыларын Саган Селен болгаш Селенбаа Алай олар төрүрү 100 холбаан 98 хураалын алыр дээш хулааларын эзе көрүп, 105 хураалын менди камгалап алыры база катал хүдүңгөннөр. Республиканың өскө-даа күш-ажылы коллективтеринде идыг патриоттуг эгелээшкннөр бооп турар.

Бо хүнерде республиканың партия организациялары болгаш идеологтук актив-даа СЭКП-ниң XXVI съездинин шийтирлерин, 1981 чылдың болгаш бүүрү ол бирги беш чылда алаа планнарын бызаа социалист хулааларын ийял-лаа күөсүскөннөр улаан тодарыг пропаганда болгаш масс-политиктиг ажил-ажылы коллективтерде съездинин материалдарын ханым-биле өөренип үргүлүлүп турар. Республиканың ажилчы чоннары партияны XXVI съездинин шийтирлерин амыдыралга быжыг-биле боттадылар дээрзин СЭКП-ге, оон Төп Комитетинге, эш Л. И. Брежневке баштакан Политбюроунга быжыг-биле бүүрүлүп туралар.

Чилерин СЭКП Төп Комитетиниң кыйгырганы чүүдүлүг. Шынал-ла, малдын баш сапын көвүдөдүп, оон про-дуктулун бедикенинде бистик амыдыралымыс улам чаа-гайжыр.

С. САРЫГЛАР, «Барлык» совхозтун Бижиктинг-Хая салбырының хойжуу, СЭКП Тыва обкомунун кеңигүнү.

Чырыктыг чаксы байырлаа — Март 8 кайгамчык чаагай. Ол байырлаа бо чылын онзагай байдалдыг. Чонун чаагай чоруу. Төрзүн чуртун чечектелишкин, тайбын камгалаары болгаш быжыг-лаары дээш саягы салышкын-биле доолдуган шийтирлерди СЭКП-ниң XXVI съездин ажилы чоотка чаа дооскан. Советтер чуртуну херээннери, бүгү совет улус-биле бир демей, партия шууганынын программа болур документи-рин изин-биле дөткн, СЭКП-ниң өндүрүлүп турган боттарына дээш, демиселге күөсүскөннөрүн улам улугаттырп, делегейин демократ-тиг херээннериниң шийи-чээшкнниң интернационал-чыгыс эки быжыгларын, оон сырый каттыжылганы дээш салышкынны күөсүскөннөр турар.

ССР Эвилелиниң Улут театрына март 6-да найысылалды ажилчы чоннар төлөөлөкчлериң делегейин херээннер хунуңу тураскааткан хураалы болган.

Чыгылганар эштер Л. И. Брежневти, Ю. В. Андроповту, М. С. Горбачевти, В. Г. Вришнини, А. А. Громыкову, А. П. Кириленкову, А. Я. Пельшини, Н. А. Тихонову, Л. Ф. Устинову, К. У. Черненкову, П. И. Демичевти, В. В. Кузнецову, Б. Н. Пономаревти, С. М. Соколову, И. В. Капотову, В. И. Долгихти, М. В. Зинина, К. В. Русаковту аныктыг, үргүлүлүлүг адыш чаксаакшыгы-биле уткаан.

Президиумга СЭКП-ниң Дээди Советинин Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер

МОСКВАГА БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛ

Чөвүлелиниң Даргаларын оралакчылар, партия, совет болгаш хей-ниити организацияларын төлөөлөкчлери, шийишкелчилер, үлөтүрүлүп турган чоннар ажил-агай мурнакчылары, эртемдер, култураның ажалдакчылары оорган.

Хураалды Москва хоорай Советиниң кукумунуң дарганын оралакчы П. А. Воронина ажиткан. Совет херээннерге СЭКП ТК-ның байыр чедирешкнниң секретары Р. Ф. Демисеве чоңуруга, чыгылганар ону диктитиң адыш чаксаакшы-нары-биле уткаан. Байыр чедирешкнниң чүрөткн ханым-зында чыгыс сестер, коммунист тургузушкунга ада-чурттуң алдарлыг кыстарын ачы-дузаның бедил-биле үлө-лээш СЭКП-ниң Ленинни Төп Комитетинге, оон Политбюро-зунга, Леонид Ильич Брежневтин болгаш «Совет улустуң чаагай чоруу болгаш ааске-жени, чер кырынга тайбын дээш саягы салышкынна өөрүп четтирешкнниң ханым-болуу база катал доола-дуруп турар деп, илеткел-чуттаалар. Ленинни партияны ааскежи дээш, коммунизм-ниң болгаш тайбынниң тил-челдигин дээш улуг чогадыкчы чедиишкиннери, үр чылдар чурттары алаа күзеп турар. Эрес-шудуру күш-ажылы найысылалды эконоимизин хөгжүлгөсүн, Советтер чурту-

нун улам ыңай чечектелиш-кнниң оларны бүү кылдып турар-чүлдери дээш, бүгү херээннерге өөрүп четтирешкнниң сестерин хураалга чутаалар.

Делегейин херээннер хуну—Март 8 херээннериниң дең эргези, тайбын болгаш социал депшигге, улустарын хосталгазы болгаш хамаарыш-лас чоруу дээш демиселге депшигелгэ күөсүскөннөр эп-сеткил каттыштырылганын болгаш чаңгыс экин, хуну кылдыр демделгелестин турар. Херээннериниң амыг демисел-лиге, антиимпериалисттик демиселге, тайбын дээш демиселге калбак кирижгези бо уенин тодарадып турар чүүл болган деп илеткелге демдел-лээ. Пролетаржы интернационализмин Ленинниң илеткелге шыны совет херээн-нери соода дөшпөдөгө, хосталга болгаш демократия, боттары-ны эрселери, чер кырынга тайбын дээш демиселжип турар делегейин депшигелгэ херээн-нери, талашыга туруп келген болгаш туруп турар-даа.

Найысылалдың тионерлери чыгылганарга байыр чедиреш-кнниң хураалды кыргычкылар СЭКП Төп Комитетинге, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвү-лелине байырыг чаагай чору-ду дээш, совет кижилерин ааскежи дээш, коммунизм-ниң болгаш тайбынниң тил-челдигин дээш улуг чогадыкчы чедиишкиннери, үр чылдар чурттары алаа күзеп турар. Эрес-шудуру күш-ажылы найысылалды эконоимизин хөгжүлгөсүн, Советтер чурту-

(СЭТА).

РСФСР-де хөй уругларлыг иелерге «Маадыр-ие» атты тыпсыр дугайында ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫ

Он болгаш оон-даа хөй уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерге «Маадыр-ие» атты тымысылаан, «Маадыр-ие» орден-биле шаңгалырга бола:

Тыва АССР-ДЕН
Анна Оюновна Дамисан — ажилчин, Танды район;
Бускелмаа Демболова Долгар — «Чодураа» совхозтун ажилчыны, Тес-Хем район;
Кара-кыс Мунзуконна Домут — «0. Шылаа» совхозтун ажилчыны, Тес-Хем район;
Дастай Эрэнчэновна Нарыма — «Барлык» совхозтун ажилчыны, Барыш-Хемчик район;
Кунчууза Курутаевна Олар — ажилчин, Чөөн-Хемчик район;
Алай Дамдыл-ооловна Оюн — өг-бүлө ээзи, Танды район;
Зоя Монгушевна Ямбиль — ажилчин, Тес-Хем район;
ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ,
ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1981 чылдың февраль 26.

КЫЗЫЛТА ДЕМДЕГЛЭЭН

Кызылдан ажилчы чоннар төлөөлөкчлериң Делегейин херээннер хуну Март 8-ке тураскааткан байырыг хураал республиканың хөгжүлгөсүн театрына март 6-да болган. Алаа илеткелди СЭКП Кызыл хооромунун секретары Г. Ш. Монгуш кылган. Совет улустун ажил-агай болгаш култура тургузушкунуңа херээн-нерини кижизидериниң улам идеяйлиг апар чыдары, даштыкыда херээннерини байдалынын, оларны дең эрге, хосталга дээш демисел-ниң дугайы илеткелге чутаалар. Республиканың болгаш Кызылдын эконоимиктиг база социал хөгжүлгөсүн Совет Тываның херээннерини кижизиткен алаа база дем-делгеп көргүскөн.

СЭКП ТК-ның кеңигүүнүгө

кандидат, СЭКП обкомунун бирги секретары, партиянык XXVI съездинин делегат Г. Ч. Ширши хоорайнык херээннеринге байыр чедирген болгаш чаа эркен съездинин. Коммунист партияны болгаш Совет алакат херээн-нерге дугайында улуг саягы салышкынның дугайын чу-таалар.

Кызылдын школаларын эге класстарыны өөреникчлери болгаш уруглар садтарыны чаштары аваларга байыр чедирген.

Кызылдын бот-тымыгы уура чүүл коллективтери чыгы-ланарга концертти бараалгат-кан.

Бистик хөрр.

УЛАМ ЧААГАЙЖЫЫР

Бистик чуртувустун амыдыралында онзагай болуш-кун — партияны XXVI съездин болуу ажилын дооскаан. СЭКП ТК-ның Чингиз секретары эш Л. И. Брежневтин съездине кылган Отчет илеткелин улуг сонугу-гал-биле номчуп таныштывыс. Партияны иштик болгаш даштыкы политиканы

нын өндүрүлгөсүн, мерген угааныныкы кижизиткен аргажок-тур.

СЭКП Төп Комитетин бистик чуртувустун бунуңаар хөгжүлгөсүн хөй-де чүүлдерин кылды турарын илеткел-ден сеткил ханышкын-биле номчудум. Делегейге быжыг турарын тургузуп дээш чаа аргажык саналдары СЭКП, оон Төп Комитетин дидип үн-

дүргөдүр. Ону бистер изин-биле дөткнүр бис.

Малчын кижизиткен, бистик коза ажал-агайды чедип алган чедиишкиннеривист, мурнуушта салдыган сорулгаларын сонугулар көргүчү.

—Ылангы «Мал ажалы» казагө бөгүгү шалымы фронт» деп бүү коммунистер-ни, көдөөннү бүү ажал-иш-

Тувинские проолу, 1981, 58-59-СТЕКА, 11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39-40-41-42-43-44-45-46-47-48-49-50-51-52-53-54-55-56-57-58-59-60-61-62-63-64-65-66-67-68-69-70-71-72-73-74-75-76-77-78-79-80-81-82-83-84-85-86-87-88-89-90-91-92-93-94-95-96-97-98-99-100-101-102-103-104-105-106-107-108-109-110-111-112-113-114-115-116-117-118-119-120-121-122-123-124-125-126-127-128-129-130-131-132-133-134-135-136-137-138-139-140-141-142-143-144-145-146-147-148-149-150-151-152-153-154-155-156-157-158-159-160-161-162-163-164-165-166-167-168-169-170-171-172-173-174-175-176-177-178-179-180-181-182-183-184-185-186-187-188-189-190-191-192-193-194-195-196-197-198-199-200-201-202-203-204-205-206-207-208-209-210-211-212-213-214-215-216-217-218-219-220-221-222-223-224-225-226-227-228-229-230-231-232-233-234-235-236-237-238-239-240-241-242-243-244-245-246-247-248-249-250-251-252-253-254-255-256-257-258-259-260-261-262-263-264-265-266-267-268-269-270-271-272-273-274-275-276-277-278-279-280-281-282-283-284-285-286-287-288-289-290-291-292-293-294-295-296-297-298-299-300-301-302-303-304-305-306-307-308-309-310-311-312-313-314-315-316-317-318-319-320-321-322-323-324-325-326-327-328-329-330-331-332-333-334-335-336-337-338-339-340-341-342-343-344-345-346-347-348-349-350-351-352-353-354-355-356-357-358-359-360-361-362-363-364-365-366-367-368-369-370-371-372-373-374-375-376-377-378-379-380-381-382-383-384-385-386-387-388-389-390-391-392-393-394-395-396-397-398-399-400-401-402-403-404-405-406-407-408-409-410-411-412-413-414-415-416-417-418-419-420-421-422-423-424-425-426-427-428-429-430-431-432-433-434-435-436-437-438-439-440-441-442-443-444-445-446-447-448-449-450-451-452-453-454-455-456-457-458-459-460-461-462-463-464-465-466-467-468-469-470-471-472-473-474-475-476-477-478-479-480-481-482-483-484-485-4

ӨӨРҮШКҮНҮҢ КАРАКЧАЖЫ

Тыва АССР-нин алдарлыг артыз деп чүндүлүг атты тыпсыр дугайында доктаал ном-чүтүгү. Мурунку оодурутта олурган буурул баштыг, калбаксымаар хавази сыгылар көчкөндөр кешкилей берилген, чыгемек мага-боттук херэ-жөн кижинин карактары кыла-йычы берген соода, чак-тарым кууду чаштар ала-чай-газ-ла борбак-борбак балды кеткелген. Ол дээрме муга-ралдык эвес, өөрүшкүнү кар-кач чаштар-дыр! Ол бекка атты селазга, чон мурунга кызымачкай, эрес-шүдүрү ажалы дээр толоттун-беле че-лип алган Ольга Чыртапаса-на Езактын чыгыс холун ту-дуп, артист өөрү бистер байыр чедирип турган бис. Оон са-гыс-сөткөнүн хайыгыт кел-ген өөрүшкүнү карак чашта-ры сөгөл турган. Өөрүшкүнү муга-талары, оон артист күш-ажымын баса бир эки үнө-лөй ол-дур.

Күш-ажыма ынак ол бе-дүн артист-беле театрга кэ-ри балык, танымал ап, оон кудаларында, өөрүшкүнү-дө бо хүнгерге чедир деңге үзөйил келет. Ажалымыз айы-биле ол эки аяк эше-ринин бирээс аларган. Сак-тып тур мен, театрга ол 1930-чылда бир эки-беле калы келген. Ылайна театр уран чүдүлүгө конугт сокуралды, ол талазы-биле быжык билге-лерин шигээлди аларында бе-лен болгаш пик күзөлдө кел-ген, хип дээр анык турду. Совет урп чүдүлүг Москва-дан дөртен чылдарда кел-дөө мастери И. И. Иполдиз, А. Шатин, Р. Митронович бол-гаш өскөлдө-дө чаа тургу-стунган тыва театр коллек-тивиге улуг дузаны чедирген-дөө. Тыва өөрү-биле бир де-мей. Ольга Езак олардан бу-гү-дө эки чүвени кызымачкай шигээлди ап турган.

Артист алынып, ылангыя шип артисттин амдыралында утукдурбас чүвө чүл дээрме, оон чонга ойнап күүсөткөн баштайгы ролу. А мээни анык эжем Ольга Езак бо хүнгер-ге чедир чеже-че ролдарын ойнавалы дээр! Ыччалла-дө ойнап баштайгы ролдарынын бирээс — «Машинистка бол-ган кудуз» деп шиге Трылин-кинаны ролон ойнапкан. Ол кыж-лаа утас. Машинистка суурун калаларын чыгаш,

чыскаап алгаш, артиллерист Яшага экпел бээр. Дайыным калык-берге чылдарында ка-дайлар чогуу чүпү кыларын Яша айтып берип, башкарып турар. А калаларын «коман-дир» — Трылинчик. Ол ролуу Ольга Езак шиге-чир, шигирер, эрес-шүдүм кылдыр эки ойнава. Оон кийи М. Горькийин «Васса Желе-зовская» секретаря Анианын ролон ол база-ла утас. А керүкүлөр Васса Железова-ны бажынында чүп бооп ту-рарын конугт эки билер. Ая-нызы сагыс-сөткөнүндө кан-чаар ойнапкан база утас. А. Островскийин, «Чайка» деп шигеинде Фекландын ролон артист шигеешкинер чокка бузуренич, эки ойнава. Ольга Езак херэжөөн, ылангыя ка-дай кижилер ролон керүкү-лерин сагыс-сөткөнүндө ар-тып каар кылдыр ойнап шы-лаар таланттыг артисттерин бирээс. Билдик ролдарын та-чегени ойнап, та чеже улаз керүкүлөргө баралатканын.

Кинога калып-бир маалы-ры ойнап, кино артист болу-рун херэжөөлөргө болгаш бер-ге-дө. Ычанган алаа артист бүрүзү база кижини шылава-с. А тыва херэжөөн артисттер-де бир-де дугаарында кинофиль-де ойнаар аас-кежиктиг бол-ган кижин Ольга Чыртапаса-на Езак. Ол «Территория» деп кинода Сонгу чүкте кан ажалдыг колокотун колокоту-зу нечч эрес-кежээ, шыда-мачкай, турушту, ак сөткө-дөг калыны ролон эки ойна-кан. Ол кино ам чүс-чүс ке-рүкүлөргө сөткөнүн өөрүтүп, чүртүк аяны-буру киноэкра-нында ойнап чүртүп турар. Эки-не баштай ол «Ас-дөк» хо-ниин кижилер, деп кинога шоолт эскертимес — ийги-чегенин маалырынын ролон ойнап. Оон чоору-ла кады-уул, элээн кай киноларга ойна-п, кино артист болу берген. «Эвирин дөвүн» деп кино-фильмде Мерген кырганын «Тенфильм» киностудиянын бүдүрүп үндүргени «Чепкейи-ни-биле» деп фильмде чүчкө кырганын ролон бузуренич, бузуду башка артист та-лант-биле ойнап турар. Сөөлү кинода ол чүчкө Калинин ролон ойнап. Амдырал-амы, дилал-ла болгаш, ол бодуну элэ-дө-биле бурунгарал чоруп-ла оор. Кыргыт ир Кале-намы ажал-тежээр, сагыш

М. РАМАЗАНОВА,
АССР-ин алдарлыг
артыз.

ЭСТОН ССР. Таллиннин по-га-чимис советтунуу магази-ниге боодаадаан чектерини алуун экпел турар. Ажал-агынын телпача ажалдакы-лар хоорайкыларын дриг чектер өөрүтүп турдуу дээр улуг салгыш салым турар. Бо чылым совет 150 муу дег фидакзын, ийн миллион хере хризантемалары болгаш фи-алкалары сазар. Делегейин херэжөөн хунуну бүдү-зүндө салыгга конугт хайым турган.

ЧУРУКТА: чекч магазин-ини салыкчы Леа Балк бо-дөз белектерин дегеп тур.
А. ТАРКПЕАНЫ ФОТОЗ.
СЭТА-нын фотохронказы.

ЧУРУКТА: чекч магазин-ини салыкчы Леа Балк бо-дөз белектерин дегеп тур.

МАРТТЫҢ КИНОЭКРАНЫ

Бо айны экранында бис-ти терэжөөнүсүзүсүз турса-каткан фильмдерини кел-кымын-дө кайтатпас боор. Чүгө дээрме бо хүнгерге херэ-жөөнүн чырыктык бай-ырларын бүгү ууз демаде-деп турар. Горькийин кино-студиянын үндүргени «Бир-де катат чээрби чыл эрте-де» деп лириктиг кинокомедия хей ажи-тодду азырап өс-түрүп чорур аваларга, ачалар-га турсааттыганын. Киноу режиссёр Юрий Егоров тур-гускан.

Москвага, эргн Арбатка, школа доосканинда бээр 20 чыл эртең. 38 харыг Надя Крутова ам он уругунуң ина болу берген. Бодунуң школа-ны өөрү-биле ужуражым кел-геш. «Амдыралга чүпү кыл-гаш, бис» деп айтыргы са-гадып, алаа харымын тып ту-рарар. Надя алаа чү деп хайылап болура? Бичин уругу бүрүз-ле алаа тылазкы дег боол келген. Ычанган ол

үстүндө айтыртта: «Мен — ала мени деп доңчу харымын берип турар.

Надьянын ролуна Наталия Гударева ойнап турар.

«Өг-буле сумелскишкын» деп чаа кино Кызылдан кино-театрларында үпүп эгелен. Амгы өг-буле калыг болуруда, алаа херэжөөн кижини ролу калыгдып дээр чикектиг ай-тыргыларын кинонун тургу-зукчулары ина келдүргөн. Үс-түндө чугаалааныс кинода Надя Крутова ажи-тодду-биле кайгамчык ас-кежиктиг болу-турар болза, Татьяна Михай-ловна Сомова ул айтыргы ханы сайгарыглар соода-улам тодалы-биле өөренип кө-рүп турар. Ол — уузус суды-зы. Ол бир-де катат чээрби турар өг-буленин дугайын судак көргөн. Медведетер на-ды-ханы улганд берген ууз-дугу чүвени талгы сайгары чугала аларган. Херекти кө-рүңге тамыры журадылган ба-за чалаа экпелген. Ханы со-

АВАМГА БООДАЛ ЧЕЧЭЭМ

(Сонет чечээ)

Отка-кеске душпезин-не кымыл чор мен,
Одурулга чүдүлүп ажер чыгыс чордун.
Амдырал сымилыа үпү чыда,
Азым бажы чангыс эвес хоар чакан.
Халбактангы салааларым ханы сымыл,
Кашпа дүңгө караш дээрин кайы чорда.
«Шыдаш, огул!» Холуң салба, туттун!» — дээрнэг
Шырай-арым туман өттүр чырып келген.
Өвүрүкүн дригизикч илбизинден
Огунуң мээни карактарым серген келген —
Оон соода, тоол шагда чүвө шыкаш.
Отту-көстү шугруп эртин чоргулаам.
Озала-ондак, моодак дыммас чыдагаам —
Орлан чалым дөзөннүмүн ачым-дыр.

Орлан чалым дөзөннүмүн ачым-дыр.
Орай-даа бол, эрте-даа бол, өмгө келген
Аалчымнын идик-хевин алаалайып,
Аяк шайым чүпү мурнай суңдур мен.
«Шак бо оолдун алазы дег чалганчы!» — деп,
Шайлап ора, кырган улус сени сактып,
Кениң-биле бисти мактап, экинипай.
Кежээ дүңгө чугаа үспей хоорээр-дирлар.
Кудан кадай арнын көрүп, данза солчуп,
Кудавыска бисти йөрөп хөглөвөн сен.
Чагыр чыгыс чыгыс сөзүң өске не
Сагышымнын арымн тузуп, йөрөп кагыж.
Уруунга дег кат-нем менээ ынак —
Ужур-чөптү авам сен дег не кижин.

Ужур-чөптү авам сен дег не кижин.
Уруларым оңу тапым шулуунуң,
Ужа-тура аптапайдыр кыштар ойде
Уаг шатты дөжөгештиг мөңгө удаан.
Сен дег база хей-ле төлдү өсүрүп каан,
Сеткил-чүтү оларым дээр кытып чораан.
Ашты-чүтү, өөрүшкүнү катат хаара
Алаан долдур амап эртен не чүвө.
Үүлүдү өртөмөйгө чөпөсө илдег:
Угучу-де шыкыдыгыр албан турар.
Өгүнү оңу оон-биле өжө бербес,
Өлчөй-кеженин ажи-тодду холдан саабас.
Уруунга-даа, огулума-даа ала кижин
Уаг чалааг чүрөктиг деп согдээр-дир мен.

Уаг чалааг чүрөктиг деп согдээр-дир мен.
Уаг чыгыс уадынын ниг Хун-даа.
Орай дүңгүн мөңгүн Айы алаамын сэн
Орун солуп, дески чырып харым чок-тур.
«Ат өлүр бугааш артар!» Амдырал
Артай баспас дүрүм-дүр. Ыччалажок
Чоокта чаа кожаларым алазын кээп.

(Тончүзү. Эгес № 57 «Шында».)

Партиянын XXVI съездинин ажитынган хүнүндө рес-публиканын Салыг министр-ствозунуң дузалал ажал-агыч ажалдакыларын урула-рыга туткан урулар сады ажитынган. Салыг министр-ствозунуң септеле-тудуг учас-тогунуң ажилчыларын оңу туткан.

Салыктин ишти чыгыс, чы-рык. Ында удуур, ойнаар, хел азар чөпөр, тузлет өрөөли

шүптү бичин чаштарга таа-лычталып. Яны-буру ойнаа-рыктар хей. Бичин чаштар алаа чалааравас, културуу чараш ажи-чалыктарга өзү-дөрүлүрар.

Дүржүлүктү кижиздикчи бажым Вера Владимировна Иванова-биле кады дээр бол-гаш тускай ортумак эртемни-гиз кижиздикчилер ажаллаар-лар. Дузалал ажил-агынын дн

Дайын темазы, бистин маа-дырды совет узуурустун са-лым-чолу кинематографы ки-зигейин хараа тудуп арты-шкан. «Генерал Шубниковтун коруузу» деп киноу В. Ба-скаковтун тоожуларында үндө-зилдеп тургускан. Ында «Кыш-лык чанын» деп аттыг опера-циянын дугайын чугаалап ту-рар. 1942 чылда Сталинград чогулга тилтерин генерал Паулюстун шериин буззөле-кен.

Совет Азербайджанын 60 чылыга турсаказым, Эхлар

Аарыг, хаалап чарып албаан хирезинде
Аваларын чамдык улус оскунар-дыр.
Чоруксавай турунда-ла хөкүңү
Машинага олурташтын, кырганынын
Бажыныче харак ажи атырарың.
Амдыралар эрге берген чалакчынар —
Авакарга хичек чөпө халаатпаңар!

Авакарга хичек чөпө халаатпаңар.
Армы чырык, хөрө хостуг, дымтыг чорзун.
Ава кижин бежен харам огулун безин
Аларганчыг хензиг чаш дег чалтар чүвө.
Аарыгнын кара холу алаамын
Акиманда бистен хунап алгаш барган.
Иенер бар кешкинерин, оңуктерин.
Идегелдиг эртин дег, карактанар!
Ажылдаштын кээринге — аякта шай.
Амдангыч чөм. Аванарнын чыгыс каара
Эргинге хун хереди дег солангылай
Эргинден-не чайнылап чырып турар.
Алаа дээрме — Чөп дег. Хун дег, дым-на чангыс,
Алаа мөңгө йөрөзү ырын йрлажынар!

Алаа мөңгө йөрөзү ырын йрлажынар!
Алар-аттыг эртемден-дө, политик-даа,
Алаа бөдүн кадары-даа, ажалчы-даа,
Алаамын чыгыс холун сактып чорур.
Үс өттүр илерин алдаржыдаа:
Ужур ишке эрес кежээ шалымчымыс,
Арыг чалааг нугурур сөткөнүс —
Алаамын биске шайнап хайрамыс.
Чүгө чыгыс бөдүн авам сагымызамы.
Чүс-чүс бөдүн мөңгө дриг илерин
Ажи-тод дээр, ас-кежик, эки чол дээр
Амыр-дыш чок демисилн ырлап тур мен.
Ынак алам оңей ыры ужур турар
Ырымн дүңгүн шыкыг, серин, таалаңчымы.

Ырымн дүңгүн шыкыг, серин, таалаңчымы.
Ырымн чүрөө алаамын дикна, алай.
Эки адым кирге-чамга борваан мен,
Этиг-чөптү сөстөрүнн дүрүм кылдым.
«Чонук чөпө чатпа!» — деп чалып чор сен,
Чолдун арыг бедик нугурун сагыр дээр мен.
Хайрамалы Ала-чүртүм каарым чок.
Кымыл эвес, дазыл-дөстүг огул-дур мен.
Отка-кеске душпезин-не кымыл чор мен,
Орлан чалым дөзөннүмүн ачым-дыр.
Ужур-чөптү авам сен дег не кижин
Уаг чалааг чүрөктиг деп согдээр-дир мен.
Авакарга хичек чөпө халаатпаңар.
Алаа мөңгө йөрөзү ырын йрлажынар.

А. ДАРЖАБ.

БИР ЭВЕС

Бир эвес ногаа аймаан ол
пес-биле орап кар болза,
каш-лаа хондур урелбес.

Бир эвес бажыкты аштар
бетинде ынг суге сугтар
болза, ынгач оон казырым
алымчычал болур.

Бир эвес кылдык песту дээр-
раара, инени сави-биле каш
алыр болза, ине чылгыр бо-
лур.

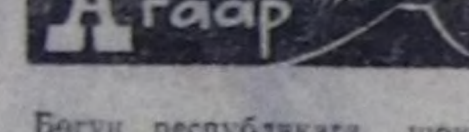
Бир эвес шадн чүрүп
каан картошкалык суг-биле
чүрү болза, хари дүжүчө болур.

Бир эвес карак шилин гла-
чери-биле чагаш, кургак
пес-биле чөпүп каалтар болза,
белен туманнарбас болур.

Бир эвес аржылаар эргн-
лей бөөрге, кадык доор бол-
гаш суг сенирбес апар болза,
ынгач оларын чугал соода
дустуг сугга хайынырарык,
сөөк сугга булалтарга, чыч-
кай бээр.

Бир эвес көрүнүчтү бол-
гаш бузук тыгдуг чөпөргө
суге өтүргөн пес-биле чөпү-
түр болза, хари арлымчал бо-
лур.

В. САДЧАК.
ЧУРУКТА: чаа садикте.
А. МЕЛЬНИКОВТУҢ ФОТОЗ.

Бөгүн республикага шокар
булуттар. Чамдык черлерге

хер чаар. Агаарынын температу-
разын 2-7 болгаш 9-14
градус соор.

Кызылга эдир булуттаар.
чабас. Агаарынын температу-
разын хүндө 4-6, а дүне —
15-17 градус соок болур.

«Өг-булеге сумелскишкын»
18.40 шактарда.

МАРТ 9-ТА

МАРТТЫҢ 8-ТЕ

«НАВИАРАЛ»: «Чээрби чыл
сөөкүндө бир катат» 9.30, 11.20,
13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узат-
кан) 21.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Олам кашпа-
лынга ужуражылга» 10.15,
13.30, 15.15, 17.00 (узаткан)
19.15, 21.00. Киночымын
12.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Олаа чугула-
даага» (2 сериялыг) 11.00,
14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночымын
10.00, «Огарбаа-6» 11.20, 13.10,
15.00, 16.50, 20.30 (узаткан)

шактарда.

«Огарбаа-6»: «Огарбаа-6»
15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узат-
кан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Олам кашпа-
лынга ужуражылга» 15.00,
16.50, 18.40, 20.30 (узаткан)

шактарда.

Күш-ажылаан Кызыл Тугу орденни
АССР-ин алдарлыг маалымы, «Бай-Тал» советтун зооучу
хойжуу

Иргит Эртисевич
ЭРДЧИННИН

ур болгаш аар аараанын соода мөчөзүн СЭКП Бай-Тай-
га райкому, райтүскөм, «Бай-Тал» советтун дирекциясы,
партикум, ажалчын комитети болгаш Бай-Тал кезээ Совет-
тин күүсүмү диктантыла, мөчөз кижини төрөдөрлөгө
болгаш чок кижилеринге ханы кыжымалын итергейлеп
тур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Редакциянын адреси:

Кызыл, Шетиякин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторуң оралакчыларынын 2-35-24, 2-31-75, харииссалыг секретарынын 2-23-35, секретарынын 2-23-35, партияны амдырал болгаш совет тургузуу кизмистеринин 2-37-13, пропаганда кизмизинин 2-31-75, культура кизмизинин 2-23-54, коза ажи-агы кизмизинин 2-21-47, үлөстүр кизмизинин 2-31-75, чага кизмизинин 2-41-27 информация кизмизинин 2-20-60, корректорларынын 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, солуу келбей барганга 2-32-75 телефонго долгара.

Тираж 17866. Чыгыс № 442.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА
6 КАТАП УНЕР